

A közelmúltban megjelent kézikönyv annak ellenére, hogy az elmúlt években már kapott kisebb-nagyobb publicitást néhány hasonló célokat kitűző mű (Gyalay M. Magyar igazgatástörténeti helységnevlexikon, 1989, Sebők L. Magyar neve, 1990), a maga nemében, az elmúlt közel fél évszázadot figyelembe véve egyedülálló próbálkozásnak számít. Lelkes György sikerrel tett kísérletet arra, hogy a könyv tartalmát és formátumát tekintve, ne csak a geográfusok, történészek és közigazgatási szakemberek igazodjanak el könnyedén a több mint 14 ezer magyar helységnevet tartalmazó szótár látszólagos útvesztőjében, hanem a nagyközönség is. A kiadvány jöllehet nem vállal(hat)ta fel egy történeti közigazgatási helynévlexikon feladatait, kiváló segítséget nyújt annak az olvasónak, aki az elmúlt évszázadban lezajlott számtalan államhatalmi és közigazgatási változást követő helynév átkezesztelések ellenére nagy biztonsággal szeretné bizonyos települések nevét beazonosítani.

A szerző a szótárt két fő szempont szerint állította össze. Az első a teljesség igénye volt, melyet a történeti Magyarország Horvát-Szlavónországon kívüli területén lévő, több mint 12 ezer helység esetében próbált meg érvényesíteni az 1913. évi állapotnak megfelelően. A hozzáférhető források révén nagy sikerrel vette számba az azóta eltelt nyolc évtized közigazgatási változásai nyomán létrejött új településnevek túlnyomó többségét is. A hajdani Horvát-Szlavónország területére vonatkozólag ismertette az összes város, vármegyei és járási székhely és a magyarok által is lakott települések nevét is. A másik szempontot a magyar igények szerinti válogatás képezte. Ennek megfelelően az 1913 óta létrejött települések közül csak azok neveit szerepeltette, melyek rendelkeznek magyar névváriánssal. Bekerült még a szótárba 239 moldvai és bukovinai csángó település és 89, magyar névvel is rendelkező, a Kárpát-medencén kívül eső európai város neve is. Ez utóbbiak esetében az utca embere meglepve veheti tudomásul, hogy Ilyvó, Dancka, Boroszló nem más, mint a mai Lviv (Львів), Gdansk és Wrocław. Számos névváltozat még történeti hazánk, a Kárpát-medence néhány községtől városáig esetében is meglepetést okozhat. Vajon sokan tudják-e, hogy pl. Brassó esetében a Brassovia, Corona, Stephanopolis, Kronstadt, Orasul Stalin, Brasov, vagy Kolozsvárnál a Napoca, Claudiopolis, Clusenbergh, Klausenberg és Cluj elnevezés ugyanazon városra vonatkozik.

A könyv nagy érdeme, hogy a volt Jugoszlávia és Szovjetunió területén lezajlott közigazgatási és névváltozásokat is figyelemmel követte (1992. január 24-ig). Kárpátalja esetében újdonságként hat az eddigi, hasonló témájú publikációkhoz képest a jelenlegi hivatalos ukrán helységnevek közzlése is a korábbi hivatalos orosz mellett. Aki a jelenlegi határainkon túli, hajdani magyarországi településeknek csak mai hivatalos nevét ismeri és gyorsan szeretné megtudni magyar megfelelőit, az nagy örömmel fogja forgatni a függelékot, amely közel 13 ezer szerb, horvát, szlovén, latin, lengyel, német, orosz, román, szlovák és ukrán helységnev magyar megfelelőjét tartalmazza.

A kiadvány lapozgatásakor az olvasó a cím jóvoltából arra számít, hogy „csak” egy helynév-azonosító szótárral fog megismerkedni, de ennél jóval többet kap. A történeti Magyarország települései esetében az 1910. évi magyar népszámlálás alapján megtudhatjuk az adott település akkori népességének számát, anyanyelvi megoszlását, 1913. évi közigazgatási (megyei, járási) hovatartozását és a 41 térképlap révén földrajzi elhelyezkedését is. Ezt a csaknem hétszáz oldalas, rendkívül hasznos kézikönyvet, melyet a szerző szerint a helységnevekkel kapcsolatos zűrzavar enyhítésének és a nemzeti önismeret fejlesztésének szándéka hozott létre, nem csak mi magyarok forgathatjuk nagy érdeklődéssel, hanem a magyar és német nyelvű bevezetés, rövidítés és fogalommagyarázat miatt a németül értő külföldi szakemberek is.

KOCSIS KÁROLY